

УДК 631.363:636:338

В. В. Лаврук,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський

ТЕХНОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ У ВИРОБНИЦТВІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

V. Lavruk,

PhD (Economic), Associate Professor, Department of Finance, Banking and Insurance Economic Faculty,

State Agrarian and Engineering University in Podillya, Kamyanetz-Podilski

TECHNOLOGICAL PROCESSES IN ANIMAL PRODUCTION

Розглядається необхідність упровадження економічної модернізації і налагодження технологічних процесів виробництва продукції тваринництва як передумови підвищення її ефективності. Обґрунтовано проблему формування виробничих ресурсів, генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин при організації технологічних процесів у тваринництві. Встановлено, що залучення інвестицій і упровадження індустріальних технологій є основою для підвищення результативності праці, виробничої діяльності та подальшого стабільного розвитку тваринницьких підприємств в ринкових умовах. Наголошено, що збільшення виробництва тваринницької продукції повинно відбуватися шляхом нарощування поголів'я тварин і підвищення їхньої продуктивності за рахунок покращення утримання і організації повноцінної годівлі, відновлення роботи малих і середніх тваринницьких ферм у сільськогосподарських підприємствах. Запропоновано основні напрями покращення організації технологічних процесів при організації виробництва якісної і конкурентоспроможної продукції тваринництва.

The need to consider the introduction of economic modernization and adjustment processes in the livestock production as a precondition for improving its effectiveness is observed. The problem of productive resources formation, the genetic potential of livestock in the organization of processes in animal husbandry is discussed. It is found that the investment attraction and implementation of industrial technologies are the basis for improving the performance of labor, productive activity and further sustainable development of livestock in market conditions. It is emphasized that the increase in livestock production should be done by increasing the number of animals and their productivity by improving the conditions of detentions and organization of full feeding, as well as small and medium livestock farms in agricultural enterprises recovery. The basic directions of improvement of technological processes during the quality and competitive livestock production organization are suggested.

Ключові слова: тваринництво, економічна модернізація, технологічні процеси, інновації, продукція, технології, ефективність.

Keywords: livestock, economic modernization, processes, innovations, products, technology, efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На кожному етапі розвитку національної економіки України перед сільським господарством ставляться нові і більш складні завдання щодо розширення та удосконалення виробництва тваринницької продукції на основі широкого впровадження і раціонального використання високоефективних машин, устаткування і прогресивних технологій, що забезпечить стабільність розвитку, соціально-економічну ефективність і збільшення грошових коштів.

Ефективна діяльність тваринницьких підприємств, яка зумовлюється необхідністю швидкого переходу до сучасної системи господарювання, здатна забезпечити модернізовані технологічні процеси при виробництві інноваційних видів продукції тваринництва та організацію раціонального використання фермських машин і устаткування. Зараз ці питання є до-

сить актуальними, оскільки ефективне функціонування і подальший розвиток сільськогосподарського виробництва можливий лише на основі широкого проведення модернізаційних змін, які мають специфічну направленість на забезпечення формування технологічних процесів, основою яких є дія прогресивних виробничих систем і технологій, максимальне використання можливостей генетичного і трудового потенціалу та підвищення ефективної роботи тваринницьких підприємств.

Варто зазначити, що на кожному підприємстві зміст і структура технологічного процесу будуть різними, а тому господарство у змозі кожен раз здійснювати свої корективи відповідно до діючої специфіки виробництва. Оскільки забезпечення ефективної виробничої діяльності у тваринництві є складним багатоаспектним процесом, то дієздатність технологічних

процесів необхідно забезпечити в комплексі з найбільш важливими і модернізованими його інструментами, які можуть пристосовуватися до організаційних змін самої виробничої системи, вимог і потреб галузі тваринництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню питань техніко-технологічного оновлення, стратегії розвитку тваринництва, підвищення конкурентоспроможності і ефективності виробництва різних видів тваринницької продукції присвятили свої праці такі вчені-економісти: В.І. Аранчій, П.С. Березівський, П.І. Гайдуцький, В.М. Геєць, П.М. Макаренко, А.Ю. Мельник, М.В. Місюк, П.Т. Саблук, І.Н. Топіха, О.О. Школьний, Т.І. Яворська, та інші.

Незважаючи на вагомий внесок цих вчених, наявна проблема на сьогоднішній день потребує системних досліджень і комплексного підходу до формування технологічних процесів та визначення їхнього впливу не тільки на обсяги і якість тваринницької продукції, але й на ефективний розвиток тваринництва у ринкових умовах господарювання.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і практичних аспектів формування технологічних процесів виробничої діяльності тваринництва та визначення напрямів їхнього покращення для забезпечення ефективного розвитку аграрних підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження показали, що більшість тваринницьких підприємств тривалий час функціонували у економічно нестабільному середовищі, а тому поступово скорочували свої розміри, обсяги виробництва продукції і виробничі потужності. Особливо гостро ці процеси вплинули на експлуатаційні можливості фермських машин і механізмів, які морально зношувалися і усе більше обмежували свою участь у виробничих процесах. Водночас підприємства не в змозі були накопичувати власні грошові кошти для нарощування і оновлення виробничих потужностей.

Сучасні умови господарювання підприємств ставлять підвищені вимоги до виробництва продукції тваринництва, а тому потребують проведення економічної і технологічної модернізації. Лише на цій основі можна забезпечити зниження виробничих і трудових витрат, ріст

обсягів виробництва продукції і підвищення її ефективності, максимізувати доходи та посилити конкурентні позиції тваринництва на внутрішньому і зовнішньому ринках.

У період ринкових трансформацій спостерігається ситуація загострення конкуренції функціонуючих підприємств тваринницького спрямування, що спонукає їх активізувати процес консолідації своєї виробничої діяльності з метою підвищення її ефективності. Здебільшого у цей час основні завдання аграрних підприємств у галузі тваринництва полягають у тому, щоб забезпечити:

- раціональне використання виробничих ресурсів і генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин;

- технічне оновлення і модернізацію виробничих процесів;

- використання прогресивних ресурсозберігаючих технологій;

- покращення мотиваційної діяльності серед трудових колективів тваринників з метою зацікавленості їх у досягненні високих кінцевих результатів у галузі тваринництва;

- залучення різних видів інвестицій з метою збільшення обсягів виробництва і реалізації тваринницької продукції, підвищення її якості та екологічної безпеки.

Прискорення економічного розвитку тваринництва не можна забезпечити без впровадження технологічної модернізації в основі якої знаходиться науково-інноваційна і інвестиційна сфери. Однак рівень інвестування тваринництва є поки що недостатнім і, окрім цього, він ще й обмежується здатністю підприємств ефективно освоювати інвестовані грошові кошти. Інноваційні проекти, що впроваджуються у тваринництві, дають можливість у першу чергу розв'язати існуючі екологічні проблеми, підтримувати нормативні вимоги мікросередовища у тваринницьких приміщеннях. Основною проблемою на сьогоднішній день є розробка наукових підходів і ефективних механізмів утилізації і переробки гною та гноївки, а вихідні газові ресурси використовувати для опалення тваринницьких приміщень.

Встановлено, що на тих підприємствах, де у тваринництві функціонують застарілі технологічні процеси не може вироблятися якісна і конкурентоспроможна продукція, а тому їх необхідно реконструювати (відповідно до світових стандартів) за рахунок надання інвестиційної підтримки, налаштувати на використання новітніх технологій та запровадити систему стимулювання виробництва екологічно безпечної сертифікованої продукції, попит на-

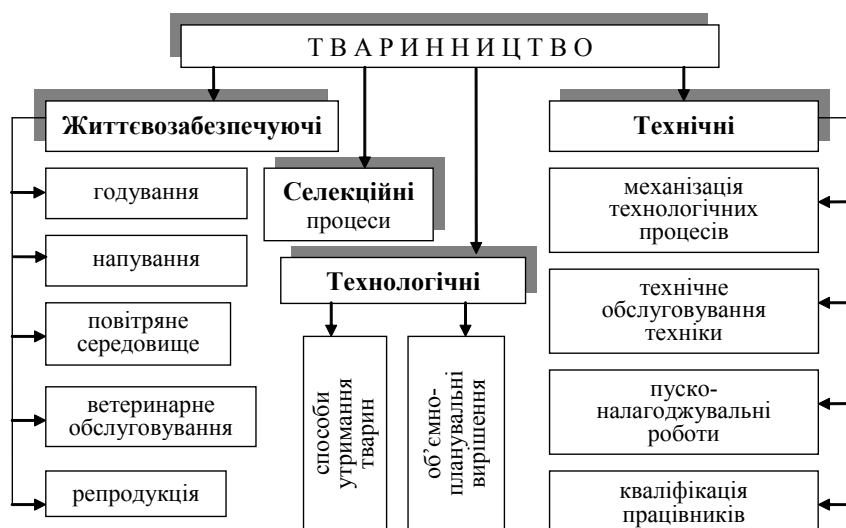

Рис. 1. Складові елементи основних чинників модернізації тваринництва

Джерело: авторська розробка.

селення на яку щорічно зростає. Це особливо важливо, коли "...штучно занижується попит на якісну молочну сировину, що ускладнює перспективи розвитку вітчизняного молочного скотарства" [6, с. 285].

Не випадково у процесі опитування особливо цікавим і дискусійним для працівників тваринництва було запитанням "Чи задовольняє Вас рівень організаційно-технологічних процесів, сформований у тваринництві?". На отримані відповіді респондентів керівникам і спеціалістам слід надати особливу увагу, оскільки вони відображують негативні процеси у розвитку тваринництва. Зокрема 47,6% опитуваних вказали, що сучасний рівень організаційно-технологічних процесів достатній, 37,1% — не достатній, а 15,3% респондентів вважають за необхідне значно його покращити.

В Україні є усі умови для інноваційного розвитку та подальшого технічного і технологічного прогресу за якого виробнича продуктивність тварин буде тільки зростати. За результатами вибіркового опитування встановлено, що 53,3% керівників 476 підприємств позитивно ставляться до технологічних нововведень у тваринництві, 34,6% — негативно і 12,1% — не змогли визначитися з правильною відповіддю. Водночас за іншим вибіркоким дослідженням 56% керівників і працівників аграрних підприємств побажали, щоб їхнє господарство розвивалося на інноваційній основі [3]. Усе це спонукає, як стверджують вчені, до посилення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств з метою основних виробничих фондів і технології для випуску продукції з покращеними властивостями [5].

Отже, при впровадженні економічної модернізації тваринництва на інноваційній основі слід вирішувати цілий комплекс проблем, пов'язаних із збільшенням продуктивності тварин і птиці за рахунок найбільш впливових факторів. Насамперед необхідно:

- створити міцну і якісну кормову базу з прогресивними технологіями виробництва дешевих, але високопоживних кормів місцевого виробництва;
- готувати кваліфікованих операторів середньої ланки по обслуговуванню тварин у спеціалізованих і сертифікованих навчальних закладах, розробляючи при цьому систему заохочувальних заходів для мотивації працівників;

- розвивати мережу тваринницьких підприємств по репродукції високопродуктивних і стресостійких тварин до новітніх інноваційних технологій;

- комплектувати поточні технологічні лінії конкурентоздатним, високонадійним і технологічним обладнанням, яке адаптоване до вимог високопродуктивних тварин і не шкодить їхньому здоров'ю.

За результатами дослідження приріст тваринницької продукції можна отримати в основному за рахунок розробки спеціальних програм, де ураховуються різні модернізаційні чинники. Особливо важливими серед них є способи утримання, вирощування і годівлі худоби та птиці, механізація виробничих процесів, технічне обслуговування машин і механізмів, будівництво, переоснащення і модернізація сучасних тваринницьких ферм, птахофабрик та свинокомплексів, які використовують прогресивні технології світового рівня (рис. 1).

Вважаємо, що спеціалістами тваринницьких підприємств регіонів України повинні розроблятися програми розвитку м'ясного і молочного скотарства, де слід указати на обов'язковість дотримання усіх технологічних вимог щодо утримання, селекції, догляду, годівлі сільськогосподарських тварин і птиці. Тут же повинні знайти своє місце проблемні питання виробництва, контролю і заготівель якісної продукції, сервісного обслуговування фермської техніки та забезпечення її паливно-мастильними матеріалами. Більше того, організація роботи модернізованих приймальних молочних пунктів і спеціально обладнаних м'ясних цехів

та доїльних залів (поки що не в усіх підприємствах регіонів вони знайшли широке застосування) сприятиме покращенню технологічних процесів виробництва, переробки і реалізації продукції тваринництва.

З'ясовано, що важливими елементами технологічного процесу виробництва тваринницької продукції є утримання, догляд, годівля і прибирання гною. Стверджується, що значні досягнення у виробництві м'яса птиці на 40% залежать від селекції, на 30% — від технології і на 30% — від годівлі [1]. Наразі частка таких чинників як система утримання, умови годівлі, параметри мікроклімату складають близько 60%, а спадкових (порода, лінія, крос, стать) — 40% [2].

Безперечно, надалі підприємствам регіонів необхідно продовжити будувати сучасні тваринницькі ферми з безприв'язним утриманням худоби і широким використанням автоматизованих систем управління стадом, які мають значні переваги перед іншими способами утримання тварин. Слід зазначити, що впроваджувати в Україні сучасні технології безприв'язного утримання і організація годівлі тварин при допомозі кормових столів доцільно лише при функціонуванні середніх (до 300 корів) і великих (500—600 корів) молочнотоварних ферм.

Паралельно з модернізацією і нарощуванням потужностей промислового виробництва молока на заново побудованих фермах і комплексах, підприємствами особлива увага повинна надаватися переоснащенню і нарощуванню наявного поголів'я на існуючих до цього часу тваринницьких фермах з прив'язним утриманням худоби.

Відповідно урегулювання усіх цих технологічних процесів потребує розробки науково-обґрунтованих технологічних рішень практично в усіх підрозділах тваринництва, особливо щодо впровадження новітніх технологій, які би відповідали сучасних вимогам тваринницьких ферм і забезпечували отримання високоякісної продукції [4].

Основною проблемою на сьогоднішній день щодо значного поповнення експортних ресурсів харчових продуктів за рахунок дрібних селянських господарств, як прогнозує багато теоретиків і практиків, то це питання є проблематичним, оскільки товарна продукція цих господарств щорічно стає все більш ринково непривабливою. Її виробництво засноване на особистій праці селян є високо затратним, оскільки тут тварин утримують у примітивних приміщеннях, а тому не знаходять свого застосування сучасні високоефективні і ресурсозберігаючі технології.

У більшості випадків у господарствах населення використовуються застарілі методи обслуговування худоби (ручний спосіб доїння, забій тварин безпосередньо на господарському дворі, відсутність механізмів охолодження, обробки сировини і ін.) та транспортування на переробні підприємства і ринки. Ураховуючи ту ситуацію, що вимоги до якості і санітарної безпеки харчових продуктів (повинні відповідати встановленим СОТ стандартам) постійно зростають, то це повинно спонукати господарства об'єднуватися у кооперативи з метою здійснення переоснащення і модернізації виробничих процесів у тваринницьких приміщеннях і закріплення своїх позицій у перспективі.

Зазначимо, що потенційні можливості збільшення виробництва м'яса і молока в усіх категоріях господарств майже вичерпані. Основні обсяги виробництва м'яса усіх видів (37%) і молока (74,9%) зосереджені у господарствах населення. При цьому, за даними вибіркового обстеження господарств, майже 90% селян утримують по 1—3 корови. На жаль, тут неможливо технологічно забезпечити високу якість молока, а тому на реалізацію воно в основному поступає низького гатунку. У такому випадку важливу роль повинна відігравати система стимулювання підвищення якості продукції шляхом зацікавленості працівників у цьому процесі та активізації основних стимулів через налагодження співпраці тваринницьких і переробних підприємств.

Вважаємо, що подальше збільшення виробництва м'ясної і молочної продукції повинно відбуватися шляхом нарощування поголів'я сільськогосподарських тварин, покращення їхніх генетичних характеристик і підвищення продуктивності за рахунок покращення утримання і організації повноцінної годівлі, відновлення роботи малих і середніх тваринницьких ферм у підприємствах.

В окремих регіонах деякі господарники зацікавлені у здійсненні галузевих перетворень у тваринництві на основі безперервної роботи технологічних процесів, використання нових технологій і прийомів ведення господарської діяльності, оскільки їхнє застосування сприяє покращенню генетичного відтворення стада, якості кормів, навчанню працівників і надає можливість підвищити рівень ефективності виробництва.

Слід відмітити, що сьогоднішні реалії і тенденції розвитку тваринництва у наступні роки вимагають встановлення державною політикою граничних орієнтирів у сфері економічної

модернізації виробничих і технологічних процесів, основними напрямками якої є:

— переоснащення виробничих підрозділів з метою забезпечення ефективної роботи фермських машин і техніко-технологічного обладнання;

— збільшення обсягів виробництва та скорочення термінів виробничого періоду виготовлення продукції;

— зменшення її собівартості за рахунок скорочення виробничих витрат;

— раціональне використання трудового потенціалу за рахунок зменшення трудомісткості і впровадження прогресивних технологій виробництва тваринницької продукції.

Зазначене потребує постійного проведення підприємствами детального моніторингу стану техніко-технологічного рівня та потенціальних можливостей галузей тваринництва виготовляти ту продукцію, яка користується підвищеним попитом на внутрішньому і зовнішньому ринках.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

За результатами дослідження техніко-технологічне переоснащення тваринництва передбачає впровадження сучасних машин, механізмів і устаткування вітчизняних та закордонних зразків, новітніх технологій виробництва продукції і організаційно-управлінських методів їхнього налаштування на підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств і суб'єктів аграрного бізнесу.

Вважаємо, що стабілізація ринкових відносин на тваринницьких підприємствах у сучасних умовах господарювання потребує внесення корективів у наукові підходи до оцінки ефективності виробництва, пов'язаного з модернізацією, і його організаційно-економічного механізму, який координує ринкові елементи і державний вплив на технологічні процеси виробництва та реалізації якісної тваринницької продукції. У перспективі лише за рахунок модернізації і оптимального поєднання ринкових методів господарювання з державним регулюванням виробництва та збуту продукції тваринництва можливо забезпечити його відродження і ефективний розвиток.

Література:

1. Задорожній А.А. Тенденції розвитку племінного птахівництва / А.А. Задорожній, В.М. Туринський // Сучасне птахівництво. — 2012. — № 2. — С. 10—12. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sps_2012_2_4

2. Кочиш И. Эффективные методы селекции мясных кур: [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://webpticeprom.ru/ru/articlespedigree.html?pageID=1177395155>

3. Лаврук О.В. Мотиваційний механізм інноваційної діяльності аграрних підприємств / О.В. Лаврук // Економіка АПК. — 2010. — № 5. — С. 123—127.

4. Новітні технології виробництва молока / В.В. Іванишин, М.М. Луценко, В.І. Смоляр та ін. / За ред. В.В. Іванишина. УкрНДІПВТ ім. А. Погорлого. — 2005. — 60 с.

5. Череп А.В. Інвестиційно-інноваційна діяльність як фактор ефективного розвитку підприємства / А.В. Череп, А.М. Ясир // Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — № 1. — С. 159—161. Економічні науки.

6. Яців І.Б. Якість продовольчих товарів як чинник розвитку вітчизняного тваринництва / І.Б. Яців // Стратегія економічного розвитку харчової промисловості та забезпечення продовольчої безпеки країни: матеріали Міжнародно-наук.-практ. конф., 29—31 жовтня 2012 р. — Одеса: Фенікс, 2012. — С. 132—134.

References:

1. Zadorozhniy, A.A. and Turynskyy, V.M. (2012), "Trends in breeding poultry", *Suchasne ptakhivnytstvo*, vol. 2, pp. 10—12, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sps_2012_2_4

2. Kochish, I. "Effective methods of selection of meat hens", available at: <http://webpticeprom.ru/ru/articlespedigree.html?pageID=1177395155>

3. Lavruk, O.V. (2010), "Motivational mechanisms innovation of agricultural enterprises", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 123—127.

4. Lutsenko, M.M. Ivanyshyn, V.V. and Smolyar, V.I. (2005), *Perspektyvni tekhnolohiyi vyrobnytstva moloka* [Advanced technologies of milk production], Akademiya, Kyiv, Ukraine.

5. Cherep, A.V. and Yasyr, A.M. (2009), "Investment and innovation as a factor in the effective development of enterprise", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 1, pp. 159—161.

6. Yatsiv, I.B. (2012), "The quality of food as a factor in the development of domestic livestock", *Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi* [Economic Development Strategy for the food industry and food security], *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya* [International scientific and practical conference], Odessa, Ukraine, pp. 132—134.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2017 р.